

Сара Стојковић, мастер*

Живковић, Милош (ур.). 2019. *Liber amicorum Владимир Водинелић*. Београд: Универзитет у Београду, Правни факултет – Правни факултет Универзитета Унион у Београду, 534.

Владимир В. Водинелић важи за водећег цивилисту данашњице у нашој држави, док неки држе да је он то чак и на простору целокупне некадашње заједничке земље. Несумњиво је да такву титулу тај ерудита и заслужује. Разлози за то су његово научно интересовање усмерено на најразноврсније правне области, његово учешће у законодавној активности, али и спремност да се суочи са горућим правним проблемима. Међутим, Водинелићев ангажман није обогатио само грађанско право него и друге делове правног система Србије – нарочито оне који су кључни у њеној борби за успостављање чврсте демократије и владавине права. Сведочанство значајног досадашњег правног доприноса јесте обимна Водинелићева библиографија смештена на самом крају зборника. Имајући у виду колико је Водинелић задужио генерације правника, разлог због којег је сачињен зборник у његову част даље није потребно образлагати.

Када се узме у разматрање домет Водинелићеве правничке радозналости, не чуди што тај зборник, који представља омаж његовом животу и раду, садржи прилоге из најразноврснијих области права. На самом његовом почетку, у напомени уредника стоји објашњење систематике која прати редослед објављивања прилога. Према уводној напомени уредника, зборник нема тематски редослед из разлога претходно истакнуте разноликости већ је редослед одређен абecedом, тачније према презимену аутора прилога (првог аутора у коауторским делима). Аутори зборника су Водинелићеви сарадници, колеге и пријатељи, а већи број њих су универзитетски наставници.

Након што је уредник указао на Водинелићева достигнућа и након говора Михаела Мартинека (*Michael Martinek*), припремљеног

* Студент докторских студија, Правни факултет Универзитета у Београду, sara.stojkovic001@gmail.com.

поводом проглашења Водинелића доктором *honoris causa* на Универзитету у Зарланду, следи први прилог у зборнику „Два Келзенова предговора“ Данила Басте, у којем се разматра филозофски значај предговора које је Ханс Келзен (*Hans Kelsen*) написао за прво (1911) и друго издање (1923) своје књиге *Главни проблеми теорије права*. Баста истиче да се важност првог предговора огледа у томе што се бави методолошким пречишћавањем јуриспруденције. Келзен је као централни проблем правне методологије поставио изображавање јуриспруденције као нормативне дисциплине. У другом предговору, наводи Баста, у неколико тачака излаже се на који начин су поједина решења у *Главним проблемима* претходила ономе до чега је Келзен постепено дошао изградњом чисте теорије права.¹

Словеначки аутор Андреј Берден (*Andrej Berden*) у тексту који носи назив „Инсerti из увода у грађанско право“ („*Inserti iz uvoda v civilno pravo*“) даје историјски осврт на одабране теме грађанског права. Између осталог, Берден се бави развојем права и рецепцијом римског права одвојено на западу и истоку некадашњег Римског царства, уз осврт на поједине пределе, и издваја разлоге који су до (различите) рецепције довели.

Следећи прилог је „Развојни пут начела обавезности уписа у катастар непокретности и његово ‘ново рухо’“ Раденке Цветић. Ауторка овде посматра начела официјелности и обавезности кроз призму начела диспозиције, једног од фундаменталних начела грађанског права, и оцењује оправданост њиховог увођења у системе у којима упис представља начин стицања стварних права. Цветић закључује да се воља заинтересованог лица, оног које се уписује, не може посматрати као ирелевантна са становишта грађанског права.

Следи рад Александре Чавошки „Будућност европских интеграција“ („*The Future of European Integration*“). Европска унија – ЕУ стављена је пред велики изазов у предстојећем периоду имајући у виду низ догађаја који су се одиграли претежно у последњих неколико година. Чавошки прво представља пет потенцијалних сценарија објашњених у документу Европске комисије под називом „Бели папир о будућности ЕУ“ и објашњава могуће последице у случају да ЕУ крене сваким од тих путева посебно. Ауторка не занемарује ни изазове који ће утицати на правац ЕУ. Чавошки закључује да се због променљивости тенденција држава чланица ЕУ не може са сигурношћу утврдити судбина европских интеграција, иако истиче

¹ Кад говори о тачки у којој је Келзен одбацио разумевање субјективног права као суштества различитог од објективног права како би се избегло уништавање јединственог система права, Баста наводи да се исти принцип има применити и на дуализам јавног и приватног права. Ту се Баста надовезује на Водинелићеву студију о тој разлици. Видети Vodinelić (2016).

да је управо због те ђудљивости сценарио „*business as usual*“ најмање вероватан.

Коста Чавошки у свом прилогу „Шекспирово поимање правде“ издваја поједине стихове ванвременског енглеског песника и сагледава их из (филозофско)правне перспективе. На крају закључујемо да је мајсторство Вилијема Шекспира (*William Shakespeare*) могуће потврдити и посматрањем његових дела чак и из угла који њему није био толико близак. Разлог је у томе што је он био способан да уочи разлике између разних врста правде о којима вековима расправљају и највећи правни писци.

Михајло Дика (*Mihajlo Dika*) у тексту „О трошковима парничног поступка у случају супарничарства“ критички приступа процесним правилима Хрватске и Србије која се баве трошковима у случају супарничарства. Аутор истиче потребу да се уведу нова правила која ће поштовати различитости између категорија супарничарства и сматра да правило да супарничари сnose једнаке трошкове треба сматрати изузетком.

Јасминка Хасанбеговић у чланку „О могућем пореклу Монте-скјеове идеје о судији као устима закона“ трага за утицајима на ту метонимију полазећи од античке правне мисли и њене потенцијалне зачетке примећује у Аристотеловом схватању о судији као удахњујућој правди и Цицероновој идеји о магистрату – закону који говори. Ауторка примећује да је сер Едвард Коук (*Sir Edward Coke*) први (према њеним сазнањима) употребио израз „уста закона“ и чак боље изразио суштину те метонимије од Монте-скјеа, нарочито имајући у виду његово постулисање независности судства.

У следећем раду Марије Караникић Мирић „Промена дужника у новом француском праву – крај једне контроверзе?“ приказан је пут који је институт промене дужника прешао у једном систему који је дуго пружао отпор могућности промене на страни дужника због укоренењеног схватања о неодвојивости дуга од личности дужника.² Ипак, тај институт је коначно уведен у француски правни систем реформом од 2016. године. Ауторка примећује да је још рано дискутовати о будућности тог института будући да у тренутку настанка рада још није било судских одлука које би биле адекватан оријентир, али примећује да скептицизам у ондашњој правној литератури не нестаје.

У Србији се поново отвара уставно питање и стога Танасије Маринковић у прилогу насловљеном „Борбе за устав и уставност

² Ауторка је написала и монографију о промени дужника, у којој је, између осталог, представила и дилеме које потичу из француског правног система. Видети Karanikić Mirić (2017).

у Кнежевини и Краљевини Србији“ осветљава основне црте њеног уставног развоја претежно у 19. веку будући да се већ тада јављају изазови с којима се она и данас суочава. Приликом хронолошког приказа устава у том периоду у српској држави, аутор је главну пажњу обратио на политичке идеје, политичке странке и политичке установе. Аутор закључује да нам је историја показала да владавину права не обезбеђује само смештање њених механизма (попут независности судства) међу корице устава. За њено успостављање неопходан је и одговарајући степен друштвене зрелости, а у случају судија то подразумева постојање њихове свести о дужностима које имају спрам државе.

Михаел Мартинек пише о Водинелићу као о правном мислиоцу који се залаже за аутономију у приватном праву. Он се у чланку „Аутономија теорије, систематике и догматике приватног права“ („Die Autonomie der Theoretischen, Systematischen und Dogmatischen Privatrechtswissenschaft“) осврће на изазове који су стављени пред приватно право у претходној деценији, тачније на јачање потребе за интердисциплинарном сарадњом. Мартинек одговара на питање да ли „старо“ приватно право може да преживи у модерном друштву и у модерној економији и закључује да је јубилар оправдано непоколебљив у свом ставу.

Следи чланак Душана Николића „О ширини теме докторске дисертације из правних наука“ у којем аутор полази од критике вишедеценијског разумевања књиге *Докторска дисертација из правних наука*, коју је писао француски аутор Анри Капитан (*Henri Capitant*). Он сматра да се не треба догматски држати става да је најбоље одредити се за уско специјализовану тему, те да тема треба да зависи од личних тенденција и карактеристика самог кандидата. У савременој правној науци, наводи аутор, писцима се неретко дешава да од дрвета не виде читаву шуму.³

У прилогу „Претпоставке систематизације права у интегралној правној науци“ („Pretpostavke sistematizacije prava u integralnoj pravnoj znanosti“) аутор Иван Пађен (*Ivan Padjen*) указује на значај систематизације права и Водинелићев допринос њеном унапређењу, нарочито на примеру разлике између јавног и приватног права. Он наглашава да је та разлика важна, те представља своје идеје које је извео у оквиру интегралне правне науке, што представља нов приступ том проблему.

Штефан Пирнер (*Stefan Pürner*) написао је прилог „Улога невладиних организација и појединаца у суочавању с националсоцијалистичком прошлошћу у Немачкој: пример, утврђивање чињеничног стања и под-

³ Водинелићев докторат о разлици између јавног и приватног права репрезентативан је пример таквог одважног избора.

сећање на помоћни концентрациони логор Херсбрук (*Hersbruck*)⁴. Аутор се фокусира на веома важно питање за послератну Немачку, а то је питање суочавања с прошлошћу као отпор политици заборава. Он на примеру помоћног концентрационог логора у Херсбруку описује како је текао мукотрпан, али друштвено важан подухват у тој западноевропској држави и указује на значај таквог суочавања за свако поднебље које је исту или сличну промену прошло.

Следи рад „Извођење клиничких испитивања на тешким болесницима“ Нине Планојевић и Драгице Живојиновић. У првом делу рада ауторке настоје да објасне које би се категорије лица сматрале тешким болесницима, при чему указују на потребу детаљније законске регулативе (на пример, треба увести критеријум за разликовање лакших и тежих болесника). Ипак, оне позитивно оцењују законодавчев корак да посебно заштити те болеснике приликом клиничких испитивања, имајући у виду осетљивост те категорије лица.

Мелиха Повлакић (*Meliha Povelakić*) приказује путању којом се креће институт одржаја у Босни и Херцеговини. Главни фокус њеног рада „Одржај у новом стварном праву у Босни и Херцеговини“ („*Dosjelost/održaj u novom stvarnom pravu u Bosni i Hercegovini*“) стављен је на утицај који су на тај институт извршиле измене дејства два начела земљишнокрњижног права – начела уписа и начела поуздања. Због јачања тог утицаја, ауторка закључује да ће одржај као начин стицања непокретности у Босни и Херцеговини бити готово занемарен.⁴

Алекса Радоњић у чланку „Судска посесорна заштита државине од прегласних реклама и домети судске посесорне заштите државине“ образлаже да телевизијске станице сметају државину појединца емитовањем реклама чија је јачина тона већа од јачине тона осталог програмског садржаја и да грађани могу да се обрате суду за заштиту.⁵ Аутор такође наглашава да се на тај начин може штитити и право на приватност онда када се такве радње имају сматрати повредом приватности.

Следећи рад „Утицај *Code civil*-а и француске правне науке на италијанско и немачко грађанско право. Успон и залазак једног европског модела“ („*L'influenza del Code civil e della scienza giuridica francese sul diritto civile italiano e tedesco. Ascesa e tramonto di un modello Europeo*“) написао је Филипо Ранијери (*Filippo Ranieri*). У првом делу аутор приказује све већи јаз између немачке и францу-

⁴ Домет института одржаја ограничен је и у Србији. Тако Закон о поступку уписа у катастар непокретности и водова не познаје брисовну тужбу и фикцију апсолутне тачности већ само начело поуздања што истискује потребу за земљишнокрњижним одржајем. Видети Доловић Бојић (2019, 188).

⁵ Детаљније о институту државине видети Vodinelic (2015).

ске цивилистике почев од 19. века, те развој италијанског грађанског права између две ватре. Рад се завршава описом последица до којих су ти процеси довели у Европи.

Хелмут Рисман (*Helmut Rießmann*) у прилогу „Накнада штете због неуспешне инвестиције“ („Schadenersatz für Gescheiterte Investitionen“) на примеру из стварног живота указује на проблем који може да се јави у случају пропасти инвестиције. Рисман сматра да постоји проблем накнаде изгубљене добити онда када се тражи накнада штете инвестиционих трошкова, а не испуњење обавезе. Он у светлу неуспеле инсталације софтвера који је купцу требало да омогући већу ефикасност производње и смањење трошкова у будућности образлаже своје мишљење и његову судбину пред немачким судством.

Следи текст „Право личности и/или лична права“ у којем Јожеф Салма (*Szalma József*) детаљно анализира део грађанског права који се бави правима на личним добрима. Салма указује на специфичност правне природе тих права те о њима у једном делу говори и као о атипичним облигацијама. У својој студији он закључује да се лична права разликују од права личности.⁶ Та права су од потоњих шира и у суштини подразумевају облигациона права која делују између одређених лица. Права личности су, с друге стране, апсолутна права са специфичним објектом заштите.

Чланак Јелене Симић „Чије је моје тело?“ подсећа нас да савремена научна достигнућа намећу потребу да се подвргавање медицинским интервенцијама друкчије реши него што је то тренутно учињено. У вези са тим, ауторка примећује да располагање личним добрима већ традиционално подразумева једино контролу путем сагласности. Стога она у свом раду поново отвара питање права својине на такозваном хуманом материјалу и објашњава кроз судску праксу зашто се оно непрестано намеће у свету биолошких иновација.

Мирјана Стефановски у чланку „Кодификаторски рад Валтазара Богишића и Јована Хацића: сукоб закона и обичаја“ („Travail de codification de Valtazar Bogišić et Jovan Hadžić: conflit de la loi et des coutumes“) приказује конфликт између обичајног права и прописа садржаних у Српском грађанском законнику из 1844. године и Општем имовинском законнику из 1888. године кроз институт породичне задруге. Стефановски показује да је судска пракса била неумољива у помирењу закона и обичаја те да је екстензивним тумачењем нашла начин да примени обичајно право истовремено га представљајући као решења садржана у законцима.

„Време у управном праву“, прилог Зорана Томића, говори о значају који право придаје времену у решавању о управним стварима.

⁶ Водинелић у свом уџбенику те правне синтагме користи као синониме. Видети Vodinelić (2017, 258–271).

Он појаву времена и улогу коју оно има образлаже описујући различите институте и правне проблеме те на крају закључује да је улога времена кључна у одбрани правне сигурности.

Након тога Јовица Тркуља сумарно представља Водинелићев труд у вези са суочавањем с ауторитарном прошлошћу након смене режима која је наступила после петооктобарске револуције. Његов текст „Владимир В. Водинелић о правном савладавању ауторитарне прошлости“ приказује резултате до којих је Водинелић дошао у својој књизи *Prošlost kao izazov pravi*. Аутор нас подсећа да се у анализираном периоду десио „крах старог система власти, али не и крах старог друштва, права, начина мишљења, вредновања и делања“.

У прилогу Слободана Вукадиновића приказан је допринос Водинелићевог уџбеника *Грађанско право: Увод у грађанско право и Општи део грађанског права*.⁷ Како аутор истиче, тај уџбеник обједињава дугогодишњи Водинелићев рад, али и приказује велики број нових и оригиналних погледа на питања из те обимне материје.

Зборник затвара прилог уредника Милоша Живковића „Вишеструко отуђење непокретности једног преносиоца“. Проблем вишеструког отуђења је у Србији нарочито истакнут имајући у виду да проблем није решен законом, а ситуацију је додатно закомпликовало то што код нас регистар непокретности дуго није био адекватно одржаван. Живковић објашњава да су због тога још југословенски судови пресудан утицај приликом вишеструког отуђења непокретности дали савесности прибавиоца, али истиче да ослањање на савесност не омогућује оптималан степен правне сигурности због модела стицања својине који српско право познаје, а који не претпоставља такав услов.⁸

Примећујемо да се већина претходних прилога или надовезује на претходни Водинелићев рад и на његову мисао или има циљ да га позове на доцнију полемику о одређеним питањима (верујемо да је то жеља и оних аутора који то нису навели изричито). У сваком случају, прилози из овог зборника читаоцу омогућују да се посредно упозна са јубиларовим изузетним радом и да уочи колики је његов допринос праву и правној науци. Водинелићева величина се не огледа само у његовој способности да уочи важна правна питања позиционирана на различитим крацима права већ подједнако и у томе

⁷ Разлика између *Увода у грађанско право* и *Општег дела грађанског права* важна је за исправно и потпуно сагледавање система грађанског права будући да регулишу различиту материју. О тој разлици је Водинелић и раније писао. Видети Водинелић (1991, 10).

⁸ Живковић је и раније истицао да ослањање на правила несвојствена усвојеном традиционалном систему негативно утиче на правну сигурност у промету непокретности будући да се на некохерентан начин одступа од тог система. Видети Živković (2015, 125).

што је на сва та питања дао оригиналан, темељан и аргументован одговор. Из тог разлога је ретко који аутор прилога показао неслагање са Водинелићевим идејама, а и они који то јесу потрудили су се да томе не приступе површно и да једнако озбиљно аргументују своје ставове.

Овај зборник због своје разноврсне садржине представља значајан интелектуални стимуланс не само за оне заинтересоване за грађанско право него и за оне радознале који желе да се упознају са што већим бројем правних тема. Остаје нам само да додамо да је зборник *Liber amicorum Владимира Водинелић* успео да оствари још један важан задатак – да наведе читаоца да с нестрпљењем ишчекује нове плодове стваралаштва јубилара пошто је извесно да су ретки правни писци који могу да издрже возњу на једном онолико шареноликом правном рингишпили, а да при томе прођу без вртоглавице.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Доловић Бојић, Катарина. 1/2019. Одржај као начин стицања права својине на непокретности. *Анали Правног факултета у Београду* 67: 168–192. (Dolović Bojić, Katarina. 1/2019. Održaj kao način sticanja prava svojine na nepokretnosti. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 67: 168–192.)
- Karanikić Mirić, Marija. 2017. *Promena dužnika*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Водинелић, Владимир В. 1991. *Грађанско право: Уводне теме*. Београд: Номос. (Vodinelic, Vladimir V. 1991. *Građansko pravo: Uvodne teme*. Beograd: Nomos.)
- Vodinelic, Vladimir V. 2002. *Prošlost kao izazov pravu: srpska strana pravnog savladavanja prošlosti*. Beograd: Centar za unapređivanje pravnih studija i Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Vodinelic, Vladimir V. 2015. *Državina: Pojam, priroda, zaštita i razlog zaštite*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – JP Službeni glasnik.
- Vodinelic, Vladimir V. 2016. *Javno i privatno pravo*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Vodinelic, Vladimir V. 2017. *Građansko pravo: Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava*. 3. izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – JP Službeni glasnik.
- Živković, Miloš. 3/2015. Acquisition of Ownership of Real Property by Contract in Serbian Law – Departing from the Titulus-Modus System. *Annals of the Faculty of law in Belgrade* 63: 112–126